

Když se řekne Permon (Ústavní péče o děti-cizince v ČR)

Barbora Tošnerová

Abstrakt:

Dětský domov pro děti cizince bez doprovodu známý pod jménem Permon existuje v ČR od roku 2004. Sem přicházejí děti, které se z různých důvodů ocitnou v Česku bez doprovodu, a v poslední době i děti, které jsou rodinám cizinců odebrány. V úvodu je nastíněn systém péče o tyto děti a historie vzniku Zařízení pro děti-cizince v ČR. Hlavní část reportáže se věnuje fungování Permonu a možnostem, které dětem nabízí.

Proč se tomu říká Permon¹, vedoucí Dětského domova se školou a Výchovného ústavu pro děti-cizince², paní Rohrbachová neví. Název se v místě traduje už léta. Původně byl tento areál uprostřed lesů a polí rekreačním střediskem pro prominentní hosty, později se zde plánoval ústav pro mentálně postižené a nakonec se nečekaně rozhodlo, že tu vznikne dětský domov pro děti-cizince bez doprovodu. Jaký byl důvod k tomuto rozhodnutí těžko říct, že to ale nebylo ideální, tuší dnes všichni. Údajně ale chybí finance na přestěhování jinam. Jak totiž chcete integrovat děti-cizince do české společnosti uprostřed lesů?

Zařízení pro děti-cizince³ v České republice je podle mnohých ve východní a střední Evropě výjimkou. V jiných zemích jsou nezletilí cizinci, kteří jsou zadrženi bez doprovodu na území státu, automaticky umisťováni do přijímacích středisek pro dospělé.⁴ Podobně tomu bylo do roku 2004 i v České republice. Problémem bylo, že v takovém zařízení neexistovaly pro děti

¹ Informace uvedené v textu byly získány na základě dostupné literatury, rozhovorů a návštěvy autorky v Permonu.

² Podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem každá lidská bytost mladší 18 let. Označení dítě v textu vychází z této definice, pokud není uvedeno jinak. Zdroj: Úmluva o právech dítěte. Část 1, článek 1. http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf

³ Pod označení Zařízení pro děti cizince patří jak Dětský domov se školou a Výchovný ústav, zvané Permon, tak diagnostický ústav a internát pro středoškolské a vysokoškolské studenty, které jsou v Praze.

⁴ Projekt inspiroval i Slovenskou republiku, kde dnes existuje podobné zařízení.

bez doprovodu žádné speciální programy a odpovídající péče. Česká vláda proto roku 2003 rozhodla o založení specializovaného zařízení zaměřeného přímo na tuto skupinu. Prvně vznikl Diagnostický ústav pro děti-cizince v Praze, o rok později již výše zmiňovaný Dětský domov společně s Výchovným ústavem zvaný Permon a později internát pro středoškolské studenty v Praze.

Diagnostický ústav v Praze je první zastávkou, kam děti zamíří poté, co jsou nalezeny bez doprovodu na území českého státu. Zde se zjišťují první poznatky o dítěti, pokud to lze, kontaktuje se jeho rodina, poskytuje se základní zdravotní péče včetně psychologické a rozhoduje se co s dítětem dál. Pokud nejsou nalezeni jeho příbuzní, je dítě přemístěno do Permonu. V Permonu zůstává většina dětí do dosažení plnoletosti, ale v případech studia a splnění dalších podmínek⁵ zde mohou být do dvaceti šesti let.

Celková kapacita Permonu je čtyřicet osm míst, ale nikdy nebyla skutečně naplněna. Mnoho dětí je sice registrováno jako klienti v Permonu, ale jsou např. dlouhodobě na útěku. Dříve byli v Permonu převážně nezletilí žadatelé o azyl. Situace se ale mění, od roku 2004 klesá počet žadatelů o azyl v Česku obecně⁶, a to včetně dětí. V současnosti zde žijí jak nezletilí žadatelé o udělení mezinárodní ochrany⁷, tak děti z „problematických rodin“ cizinců bydlících na území České republiky, kterým jsou pro neadekvátní péči odebrány. Počet těchto dětí podle slov výše zmíněné vedoucí domova paní Rohrbachové každoročně stoupá. Dochází tak k poněkud absurdní situaci, v zařízení žijí společně např. děti s traumatickým zážitkem z války bez znalosti češtiny s dětmi, které naopak česky díky delšímu pobytu v ČR umí dobře, ale mají například výchovné problémy. Nastavit systém vyhovující všem je proto obtížné. Argumentem, proč nejsou děti umějíící dobře česky umisťovány do českých dětských domovů, je podle vedení domova údajná přeplněnost⁸ těchto zařízení i sama podstata vzniku Permonu jako zařízení pro děti cizince bez ohledu na délku jejich pobytu v ČR.

Permon funguje podle zaměstnanců na bázi rodinného typu. Děti jsou rozděleny do skupin po osmi, o které se starají dva vychovatelé, v případě Permonu, podobně jako v jiných zařízeních tohoto typu, spíše vychovatelky. Na skupinku pro nejmenší v rozmezí dvou až deseti let jsou určeny čtyři vychovatelky. Každá skupina obývá jednu část zařízení, kde má k dispozici vlastní koupelnu, kuchyňku se společným prostorem a televizí, kolem kterých jsou soustředěny dvou až třílůžkové pokoje. K dispozici je také společná jídelna, tělocvična, posilovna, společenské prostory a rozlehlá zahrada. Areál je to krásný, ale pro dospívající

⁵ Dalšími podmínkami je legální pobyt v ČR a dodržování pravidel Permonu. V zařízení poté zůstává klient na základě svého dobrovolného rozhodnutí a podpisu dohody s vedením.

⁶ Důvodem je mimo jiné platnost Dublinského nařízení pro ČR, kdy žadatel o azyl je vrácen do prvního členského státu Evropské unie, u kterého překročil hranice se třetí zemí. Pro ČR se toto nařízení stalo platné vstupem do Evropské unie v roce 2004. Více o poklesu počtu žadatelů o azyl v ČR na:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_rizeni_azyl-popis_aktualniho_vyvoje

⁷ Autorka dále pro žadatele o udělení mezinárodní ochrany používá zjednodušující termín žadatelé o azyl.

⁸ Podle názoru jiných dětských domovů ale dětské domovy v ČR přeplněné nejsou a obecně se podporuje, aby dítě bylo umístěno do nejvhodnějšího domova, který je např. blízko jeho rodiny apod.

děti, kterých je v zařízení převaha, z důvodu izolovanosti místa a omezených možností zábavy ne zcela vyhovující. Autobusů jezdí do Permonu málo a poslední jede ve čtvrt na sedm večer.

Hlavním problémem mnoha dětí, které přijdou do Dětského domova pro děti cizince, je podle jeho zaměstnanců neznalost češtiny, která jim brání i v úspěšném studiu. Z tohoto důvodu vznikla přímo na Permonu základní škola a dvouletá praktická škola obor kuchař. Pozdější uplatnění těchto studentů na trhu práce je ale mizivé. Dvouletý výuční obor, vnímaný mnohými spíše jako pomocná škola, příliš mnoho pracovních možností neposkytuje. Velká škoda je, že české zákony neumožňují přerušení školní docházky na jeden rok a místo toho intenzivní učení se českého jazyka. V okamžiku odstranění této bariéry by děti měly na výběr mnohem širší spektrum škol, a tedy i pozdějšího uplatnění na trhu práce. Takto pokud nestudují přímo v Permonu, dojíždějí většinou do učilišť v blízkých městech. Otázkou také je, nakolik velká je ze strany vedení snaha umožnit dětem realizovat své studijní ambice. Bývalí klienti Permonu zmiňují, že mnoho přihlášek na školy, zejména pokud se jednalo o větší města, bylo vedením zamítnuto, a děti byly v podstatě nuceny vybrat si výuční obor v přilehlých městech, o který neměly vůbec zájem, a podle toho také vypadala jejich motivace ke studiu. Nabízí se vysvětlení, že důvodem k takovému rozhodnutí ze strany vedení může být mimo např. ochrany dětí i snaha naplnit kapacitu škol fungujících přímo na Permonu.

Jedním z problematických aspektů zmiňovaných už výše je izolovanost místa, kdy kontakt s okolním světem citelně chybí. Děti sice mají řadu volnočasových aktivit, jako jsou výlety, kina, návštěvy bazénu, letní tábory apod., ale přesto každodenní kontakt s běžným světem je omezen. Nemluvě o tom, že i na tyto akce chybějí peníze a většinou se jich účastní jen část klientů. „Pořád stejní lidi, pořád stejná témata, pořád stejné místo, je to ponorka.“⁹ Takto popisuje atmosféru v Permonu jedno z dětí. Děti sice mohou požádat o vycházku přes den (do 18 let s návratem posledním autobusem ve čtvrt na sedm), ale s kapesným tři sta korun¹⁰ na měsíc se toho moc pořídít nedá. Zejména, když kamkoliv je z Permonu daleko.

Další překážkou je, že i přes veškeré snahy a propagace je to stále státní zařízení, jehož působení je omezeno řadou zákonů, pravidel a nařízení. Vedením ústavu je neustále zmiňována nutnost ochrany a bezpečnosti dětí, z nichž některé jsou v pozici žadatelů o azyl či azylantů. Na druhou stranu v rámci bezpečnosti jsou trvale zamčeny všechny vstupní dveře a děti bez vědomí vychovatele nesmějí ani na zahradu.

Kontakt s okolním světem kromě příležitostných výletů a školní docházky zajišťuje Organizace pro pomoc uprchlíkům (dále OPU), která jako jediná do zařízení pravidelně – jednou týdně - jezdí. Během návštěv pomáhá dětem např. při vyřizování nových dokladů (např. při vypršení platnosti pasu apod.) a povolení k pobytu. Dále nabízí několik projektů zaměřených na přechod dítěte ze zařízení do světa po dosažení 18 let. OPU provozuje i dům na půl cesty, kde mohou děti zůstat po opuštění domova. K dispozici je jim sociální pracovník

⁹ U citací aktérů nejsou uvedena jména z důvodu ochrany jejich soukromí, tyto informace jsou redakci dostupné.

¹⁰ Kapesné pro děti v Dětských domovech je vyměřeno dle Zákona o výkonu ústavní péče. Pro děti ve věku nad 15 let je to podle novely zákona z roku 2005 na měsíc 300 Kč. Novela zákona ke stažení zde: <http://www.msm.cz/dokumenty/ustavni-vychova-a-ochranna-vychova>

a pomoc. Jednou z podmínek je placení nájmu, tedy nalezení placené práce. Některé děti našly své „ochránce“ i venku. Zájem pomoci mají české rodiny i cizí komunity. Mnoho dětí proto tráví víkendy a prázdniny mimo Permon u svých přátel. Opět je ale nutný souhlas sociálního pracovníka a prověření lidí, u kterých dítě zůstává.

„V osmnácti letech chtějí odejít, poznat svět, ale pak zjistí, že je to mnohem těžší, než čekali,“ zmiňuje jeden ze zaměstnanců. Na druhou stranu izolace místa a svázanost předpisy nahrávají tomu, aby klienti toužili hned po dosažení plnoletosti zařízení opustit. A že si ten svět za branami nedokáží moc představit, není překvapením. Permon opravdu mnoho kontaktů s realitou nenabízí. „Je to taková zlatá klec,“ konstatuje student, který byl na Permonu na praxi.

Otázkou do budoucna také zůstává, zda je nutné udržet Permon v současné podobě ve chvíli, kdy bude dál stoupat počet dětí s výchovnými problémy a dobrou češtinou a naopak ubývat počet žadatelů o azyl. Podle dostupných informací se zdá, že celé zařízení disponuje proti jiným dětským domovům značným rozpočtem¹¹, bohužel celková částka na roční provoz není nikde uvedena, a je na místě se ptát, zda by peníze nešly využít lépe. Například děti s výchovnými problémy přemístit do jiných ústavů a pro děti s poválečnými a jinými traumaty najít komornější model pobytu, jaký například dnes nabízejí SOS vesničky. Co by ale primárně vyřešilo v současnosti řadu zmíněných potíží je přestěhování domova na vhodnější místo např. do menšího města. Potom by se i integrace dětí do české společnosti uskutečňovala mnohem snadněji.

Autorka děkuje všem aktérům, kteří jí poskytli své komentáře při vzniku článku. Autorka také děkuje vedení Dětského domova pro děti cizince za přístup do zařízení a rozhovory.

Seznam použité literatury:

Azylové řízení a azylanti – Popis aktuálního vývoje. Český statistický úřad. 2011. Ke stažení zde: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_rizeni_azylov-popis_aktualniho_vyvoje

Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. 2010. Ke stažení zde: <http://www.emncz.eu/files/soubory/632-NBD.pdf>

Úmluva o právech dítěte. 104/1991 Sb. Ke stažení zde: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

¹¹ Jediný údaj k hospodaření celého zařízení pro Děti cizince je ke škole při Zařízení pro děti cizince. Škola hospodařila v roce 2007/2008 s rozpočtem 45, 5 milionu Kč. Zdroj: Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR, 2009. Ke stažení na: <http://www.emncz.eu/files/soubory/632-NBD.pdf>. Oproti tomu například celkový rozpočet Dětského domova se školou v Liběchově byl za rok 2009 21 milionů Kč při kapacitě 32 dětí a rozpočet Dětského domova v Bojkovicích 7 878 milionů Kč při kapacitě 24 dětí. Zdroj: Výroční zpráva DD Liběchov 2009. Ke stažení na: <http://www.ddslibechov.cz/> a Výroční zpráva DD Bojkovice za období 2009/2010. Ke stažení na: <http://www.ddbojkovice.cz/>.

Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2009/2010 - Zařízení pro děti-cizince. Ke stažení zde: http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy

Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2008/2009 - Zařízení pro děti-cizince. Ke stažení zde: http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy

Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2007/2008 - Zařízení pro děti-cizince. Ke stažení zde: http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy

Zákon č. 383/2005 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Ke stažení zde: <http://www.msmt.cz/dokumenty/ustavni-vychova-a-ochranna-vychova>

O autorece:

Barbora Tošnerová [mise(AT)mkc.cz] vystudovala Západoevropská studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. V rámci svého studia strávila jeden rok na Klasické univerzitě v Lisabonu. V projektu www.migraceonline.cz se zabývá pracovní imigrací v České republice a v Evropě.